

Detta kapitel är ett utdrag ur

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE I GÖTEBORG

ETT PROGRAM FÖR BEVARANDE

DEL II

Redaktör

Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Projektgrupp

Hans Ander, Stadsbyggnadskontoret
Maria Lundgren, Stadsbyggnadskontoret
Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Kartor

Lillemor Bankel, Stadsbyggnadskontoret

Foto före 1965

Stadsmuseets arkiv

Foto 1965–98

Arkivfoto, Staffan Westergren, Stadsmuseet
Övrigt, Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Flygfoto

Stadsbebyggelse, Gösta Rydvall, Stadsbyggnadskontoret
Landsbygd, Lars Nord, Stadsmuseet

Utskrifter

Kristina Carlefred, Stadsbyggnadskontoret

Grafisk form och produktion Joe Brig Art AB, Göteborg
Textoriginalen är satta med Caslon 540 och ITC Garamond.

DELSJÖN 48

STADSDELENS HISTORIA

Hela stadsdelen ingår i Delsjöområdet. I detta avsnitt behandlas även södra delen av stadsdelen Torp och östra delen av stadsdelen Skår som också ligger inom Delsjöområdet.

Före 1860

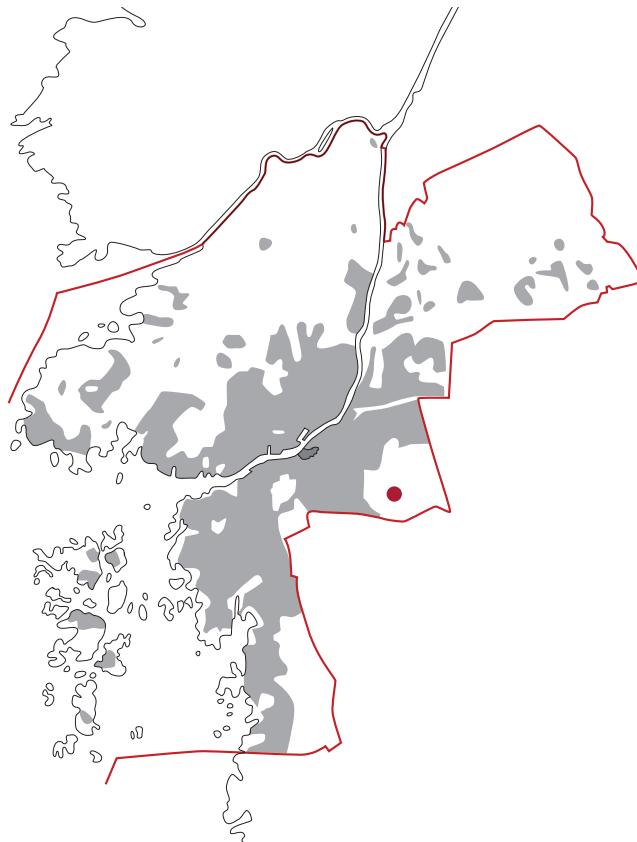
Delsjöområdet var tidigare utmark till byarna och gårdarna i Örgryte socken. (Se stadsdelen Bö.) I slutet av 1700-talet och början av 1800-talet anlades många torp med små nyodlingar. Omkring 1860 när antalet torp var störst hade t ex Kallebäck 12, Torp 6 (Stora och Lilla Torp), Kärralund 6, Kålltorp 5 och Skår 4.

Skogen i området utnyttjades hårt och stora delar var i början av 1800-talet kala ljung-hedar men undantag fanns t ex i anslutning till Stora Torp.

1860-1960

På 1860-talet köpte Göteborgs stad en del av marken norr om Stora Delsjön och här anlades ett stort vattenverk 1869–71.

Efter 1860 övergavs flera av torpen men vid sekelskiftet fanns fortfarande 5 som lydde under Torp, 6 under Kärralund och 4 som tillhörde Skår. Marken togs efter hand ur bruk och i delar av området planterades skog.



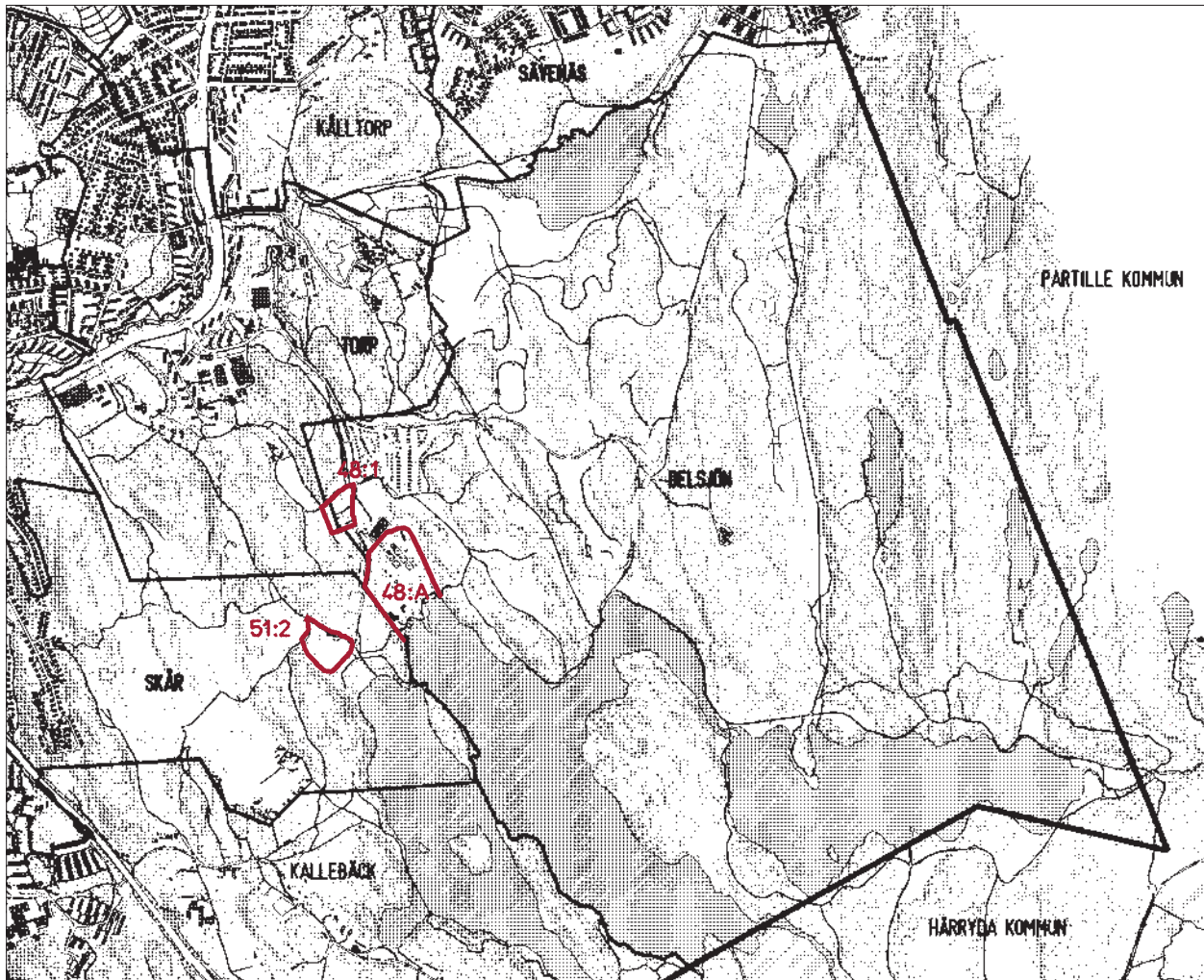
Under 1900-talets första hälft blev miljö- kring Delsjöarna ett populärt friluftsområde och 1926 anlades ett område med kolonistugor, Delsjökolonin. På Skatås byggdes en grupp baracker i början av 1940-talet och området togs senare i bruk som "friluftsgård".

Förändrat - bevarat

Verksamheten vid Delsjöns vattenverk upphörde omkring 1970 men anläggningen finns kvar. Några av torpstälernas byggnader är bevarade och det finns även andra lämningar efter dessa bosättningar. 1984 avsattes delar av Delsjöområdet som reservat.



Stora Delsjön på 1890-talet.
Vy från norr.



Mer att läsa

Delsjöreservatet, utredning av GAKO 1969.

Skatåsbladet 1995–98, R Andersson.

Vattenbyggnadskonst i Göteborg under 200
år. H Bjur och Göteborgs VA-verk 1988.

SJÖLYCKAN – DELSJÖVERKET, 48:A

TORPET SJÖBO, 48:1

TORPET LYCKAN, 51:2

Sjölyckan – Delsjöverket

Delsjön 48:A

Miljön omfattar f d vattenverket Sjölyckan.

Historik

På 1850-talet tillsatte Göteborgs stad en kommitté för att utreda möjligheterna att bygga ett nytt modernt vattenledningssystem, bl a diskuterades om vattnet skulle tas från Göta Älv eller Delsjöarna. 1866 beslutades att Delsjöarna skulle utnyttjas och staden köpte in ett område som tillhörde gårdarna Lilla Torp, Kärralund m fl.

1869–71 genomfördes utbyggnaden efter ritningar av Josef Gabriel Richert, som också ledde arbetet. Projektet omfattade vattenverket vid Stora Delsjön och ett par huvudledningar in till staden. En ledning gick till vattenreservoaren vid Viktoriagatan. (Se stadsdelen Landala.)

Vattenverket bestod av en dammanläggning vid Stora Delsjöns strand, fem öppna filterbassänger, en överbyggd bassäng samt bostadshus för anställda.

På 1930-talet moderniserades driften med bl a ett "marmorfilter" och ungefär samtidigt tillkom två bostadshus. Vattenverket var i bruk till 1968 och idag används anläggningen av föreningen "Sportfiskarna i Göteborg". Huset med "marmorfiltret" har rivits och det ersattes 1991 med en ny byggnad för sportfiskarna.

Motivering

F d vattenverket är till stor del bevarat med dammanläggning, bassänger, bostadshus m m. Området är värdefullt från teknikhistorisk synpunkt och anläggningen är ett viktigt inslag i Delsjöreservatet.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1975.

Beskrivning – karaktär

Anläggningen ansluter direkt till Stora Delsjön och vid stranden finns delar av dammen kvar. Den inre delen omfattar fem f d filterbassänger som används för fiskodling. Norr om dessa finns ytterligare en "bassäng". Den ligger inne i en faluröd träbyggnad som har en originell



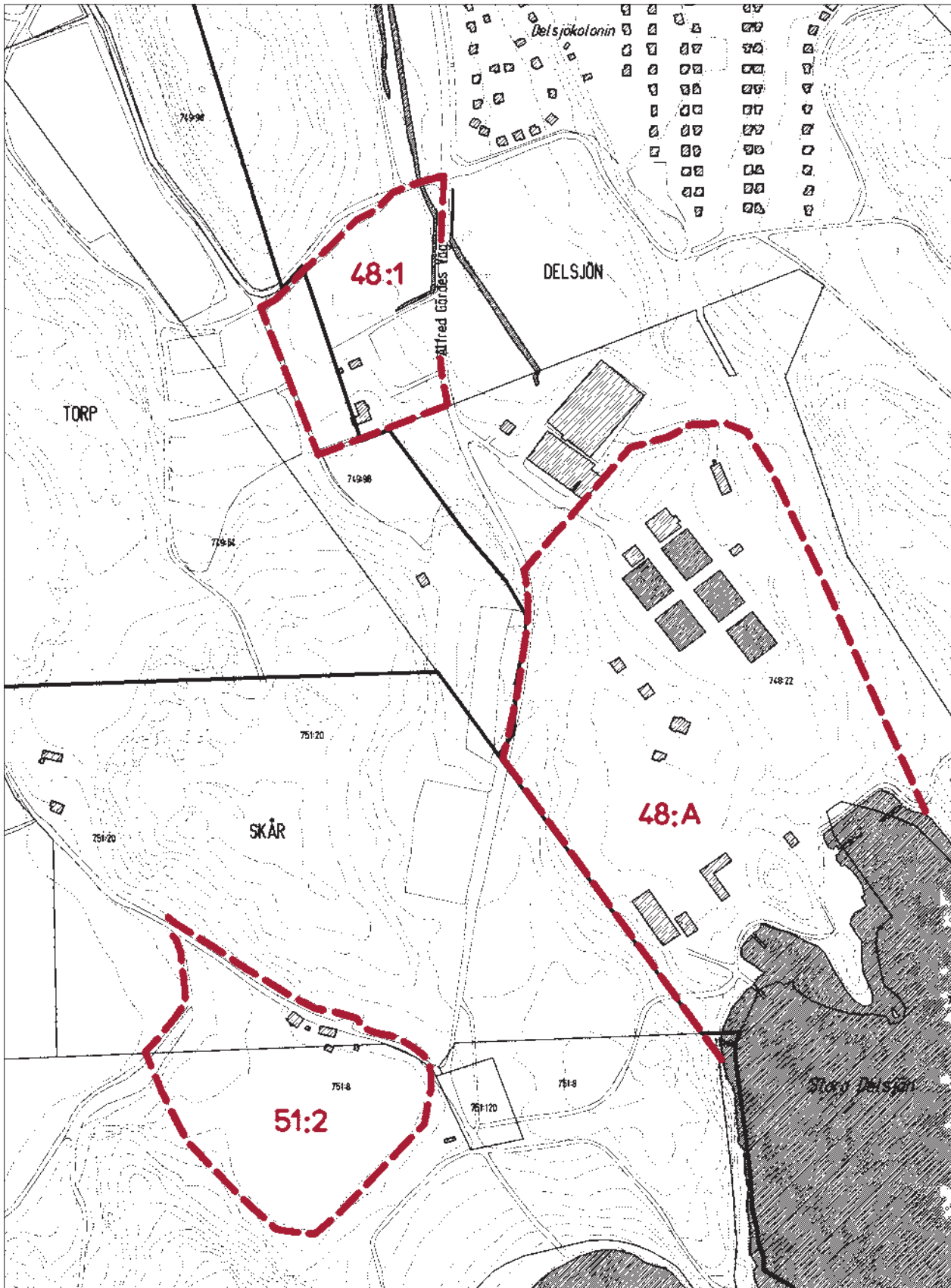
F d Delsjöverket. I förgrunden en av bassängerna.



F d personalbostad för Delsjöverket.

utformning med knuttimrade väggar nertill, panelklädda gavelpartier och kraftiga profilerade takkonsoler.

Väster om själva vattenverket ligger tre bostadshus som är av trä i en våning. På det äldsta är fasaden i huvudsak klädd med liggande panel. Gavelpartierna betonas genom fönster med triangelformad avslutning uppåt och stående panel med spetsig avslutning nertill. På norrfasaden finns veranda och mot söder en förstukvist. Till huset hör en liten ekonomibygnad. De två yngre bostadshusen är klädda med locklistpanel och saknar dekorativa inslag.



Torpet Sjöbo

Delsjön 48:1

Torpet Sjöbo och Bengtstorpet (748:21 och 749:98) har tillhört Lilla Torps gård och uppfördes troligen under 1800-talets första hälft. De omfattade då både bostadshus och ekonomibyggnader men de senare är nu i huvudsak rivna.

Torpet Sjöbo byggdes om i början av 1900-talet. Det är ett envånings hus med tegeltäckt sadeltak och fasad klädd med locklistpanel. På entréfasaden finns en förstukvist och motsatta sidan har en tillbyggnad. Till torpet hör en liten ekonomibyggnad, källare och trädgård.

Bengtstorpet har också ett bostadshus som är i en våning med sadeltak. 1996 påbörjades en upprustning och ett plank tillkom. Framför huset passerar den gamla vägen mot Lilla Torp och marken på andra sidan vägen som också tillhört Bengtstorpet är inhägnad med låg stenvmur.

De två torpen är viktiga komplement till de bevarade delarna av Lilla Torps huvudanläggning.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1975: Torpet Sjöbo.

Se även "Övrigt – utanför programmet".



Torpet Lyckan sett från norr.



Torpet Kolmaden, källaren.

Torpet Sjöbo.



Torpet Lyckan

Delsjön 51:2

Torpen Lyckan och Kolmaden (751:20) har hört till gården Stora Torp och de ligger vid vägen mellan Stora Torp och "Stora Torps tånge". Båda tillkom troligen kring sekelskiftet 1800 men byggnaderna har varierande utseende. Bostadshuset på Kolmaden saknar dekor och är utfört i en stil som var vanlig till mitten av 1800-talet medan Lyckans bostadshus har dekorativa detaljer som är typiska för 1800-talets senare del.

Torpet Lyckan är sedan 1980-talets början kafé och Kolmaden utnyttjas som föreningslokal.

Torpet Lyckan omfattar ett bostadshus, en ekonomibyggnad, ett uthus och en "källarvind". Bostadshuset är klätt med stående panel och har tegeltäckt sadeltak. Exteriören har samma karaktär som trähusen kring Stora Torps huvudanläggning. Typiska detaljer är taksprånget med profilerade konsoler och de dekorativa detaljerna bl a på gaveln. Fönstren har ursprungligt utseende med sex rutor och spröjsning i vindsfönstrens övre rutor. Längs vägen avgränsas tomten med en välbyggd stenmur som fortsätter norrut mot Kolmaden.

Kolmaden har ett bostadshus med tegeltäckt sadeltak och förstukvist. Fasaden är klädd med locklistpanel och hörnen markeras med knutbrädor. Norr om bostadshuset ligger en ekonomibyggnad som är tillbyggd och moderniserad. Till torpet hör också en välbevarad jordkällare placerad i en slänt mellan ett par höga träd. Mot vägen avgränsas gårdsutrymmet delvis av en häck och kring entrén finns en trädgård med låga terrasser.

Torpen är viktiga komplement till Stora Torps huvudanläggning och visar hur utmarken togs i anspråk från sekelskiftet 1800. Särskilt värdefullt är att både bostadshus och ekonomibyggnader är bevarade.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1975: Torpet Lyckan.
Se även "Övrigt – utanför programmet".

Övrigt–utanför programmet

Torpställen

Inom Delsjöområdet finns flera torp eller lämningar efter torpställen. Utöver Lyckan och Sjöbo som ingår i programmet finns Kolmaden och Bengtstorpet (se 51:2 och 48:1) samt Mon som tillhört Kärralunds gård och fortfarande är bebott. Vid gränsen till Partille intill Lilla Delsjön ligger Delsjökärr som omfattar två små bostadshus från tidigt 1800-tal, anslutande trädgårdar och murar samt "Bertilssons stuga". Dessa är alla värdefulla inslag i Delsjöreservatet.

Delsjökolonin

Kolonin som tillkom 1926 består av cirka 150 stugor. Den ursprungliga miljön är väl bibehållen och anläggningen är en viktig del inom av Delsjöområdet.

Skatås

På mark som tillhört torpet Skatås lät staten uppföra en grupp baracker i början av 1940-talet. De användes bl a som flyktingförläggning och köptes av Göteborgs stad 1947. Området togs sedan i anspråk för friluftsvksamhet och utökades med några nya byggnader bl a "Friluftsgården". Skatås är en anläggning av lokalhistoriskt intresse.

Delsjökolonin.

